

Les teories de la comunicació a Espanya

GARCÍA JIMÉNEZ, L. *Las teorías de la comunicación en España: un mapa sobre el territorio de nuestra investigación (1980-2006)*. Madrid: Editorial Tecnos, 2007. 311 p. ISBN: 978-84-309-4654-9

Per Miquel Rodrigo Alsina, catedràtic de teoria de la comunicació de la Universitat Pompeu Fabra

Fa poc més d'un quart de segle, els estudis de comunicació van assolir el rang d'universitaris a Espanya —concretament, el curs 1971-1972. D'aleshores ençà, i sobretot a partir de la dècada dels noranta, han proliferat d'una manera espectacular els centres universitaris, les tesis de doctorat i les publicacions especialitzades. Per això, avui dia podríem afirmar que hi ha prou massa crítica perquè la recerca en comunicació comenci a demanar pas dins de les ciències socials i les humanitats. Quan es parla de massa crítica, potser seria més clar prendre una metàfora diferent de l'habitual, diferent a la de la física, ja que no es tracta d'arribar a una reacció nuclear en cadena. La massa crítica podrien ser les celebracions que duen a terme els ciclistes amb la finalitat de reivindicar una major presència de les bicicletes a les ciutats (les ciències socials i les humanitats). En vista del domini al carrer dels vehicles de motor (sociologia, història, economia, etc.), els ciclistes s'uneixen per apropiarse dels carrers. Aquest sentit de massa crítica el va encunyar, als anys noranta, el nord-americà George Bliss, que va denominar així un fenomen que havia observat a la Xina. Allà, a les cruïlles sense semàfors, els ciclistes s'anaven acumulant fins a arribar a un nombre que els permetés creuar sense risc. En aquest sentit, el volum de la recerca, per si mateix, és important, potser ja és hora que els investigadors de la comunicació s'uneixin i actuïn a l'uníson per apropiarse dels carrers de les ciències socials i de les humanitats.

Així doncs, més enllà dels recels que actualment encara es puguin manifestar en d'altres ciències socials, les ciències de la comunicació a Espanya han arribat a la majoria d'edat. Tanmateix, aquestes efemèrides necessiten, per adquirir visibilitat pública, algunes fites. L'obra de la Dra. Leonarda García Jiménez *Las teorías de la comunicación en España: un mapa sobre el territorio de nuestra investigación (1980-2006)* sens dubte compleix aquesta funció en la història de la recerca espanyola, perquè permet em-

mirallar-nos-hi i prendre consciència de qui i com som. Aquesta recerca detallada i profunda és d'una oportunitat indiscutible.

Qualsevol lector que vulgui conèixer la situació de la recerca en comunicació a Espanya té la resposta en aquest llibre. Una de les característiques principals de l'obra, com podreu observar, és el rigor en la feina de l'autora. Així, a la primera part de l'obra, titulada "Claves epistemológicas y contextuales de las teorías de la comunicación", es van presentant al lector, exhaustivament, tots els passos necessaris per definir la disciplina. En el primer capítol, que correspon a aquesta part, es defineix l'objecte d'estudi de la recerca de la comunicació que ja és de per si un repte ontològic considerable. En el segon capítol, l'autora fa la seva aposta epistemològica en favor de la comunicologia. Encara que a l'obra no es defensa aquest concepte —que, diguem-ho de passada, no ha tingut l'èxit que es mereixeria—, sí que es postula l'estatut disciplinari de les teories de la comunicació. Per acabar aquesta primera part, el tercer capítol contextualitza la comunicació en les característiques de la societat actual. Em voldria centrar breument en el capítol esmentat, perquè crec que té una importància singular. És fonamental la contextualització de la realitat social en la qual s'emmarca la recerca i que, en definitiva, dona sentit als estudis de la comunicació. No s'havia acceptat mai tant com ara la importància de la comunicació i la informació. Tal com es fa palès en aquest capítol, la centralitat de la comunicació mediàtica en la nostra societat és inqüestionable. Hi ha un gran consens social que vivim en la societat de la comunicació i de la informació. Però la importància d'aquesta realitat no té com a correlat lògic la prioritització en els programes de recerca, de desenvolupament i d'innovació d'aquest objecte d'estudi. Aquesta contradicció és una de les dificultats que la recerca en comunicació ha d'afrontar.

En la segona part d'aquesta obra s'aborden les "Teorías de la comunicación en España: quiénes somos, de dónde venimos, a dónde vamos." El títol no pot ser més explícit. D'aquesta part, en voldria destacar, en primer lloc, la gran quantitat d'informació que l'autora ha processat, ordenat i sistematitzat. En segon lloc, cal reconèixer que la classificació ens permet disposar d'un mapa molt complet de la recerca espanyola. Aquesta proposta classificatòria és detallada minuciosament al capítol quart. En el capítol cinquè s'exposen els resultats de la classificació esmen-

tada. La radiografia de la recerca espanyola quina és la més exacta que s'ha fet fins ara. Així descobrim no tan sols les tendències principals, sinó també les debilitats més notòries, com per exemple la poca presència internacional de la recerca espanyola. El darrer capítol d'aquesta segona part té el valor afegit de preguntar als autors de la recerca espanyola la seva percepció sobre l'estat de la qüestió de la seva pròpia activitat. Així, mitjançant el mètode Delphi es consulta una selecció d'investigadors sobre la situació de la recerca espanyola. Aquest autoreconeixement és fonamental per poder aconseguir el reconeixement científic de la disciplina. Sembla haver-hi acord que s'ha produït una institucionalització dels estudis de comunicació que atorga consolidació al camp de recerca. L'existència de les facultats de comunicació, un major nombre de recerques, més publicació de treballs sobre la matèria, etc. permet pensar que s'ha produït prou massa crítica per poder reivindicar un major reconeixement entre les ciències socials i les humanitats. Encara que cal acceptar que, per això, cal continuar treballant, i cada cop millor, i sobretot publicar en mitjans amb un major impacte internacional. No es tracta, sens dubte, de propiciar una confrontació disciplinària, però sí de reclamar un espai al costat d'altres disciplines de les ciències socials, com ara la ciència política, la sociologia, etc., i les ciències humanes (la història, l'antropologia, etc.).

Per fer-ho cal superar dos dels problemes endògens de la disciplina a Espanya: la manca d'identitat ben definida i l'escassa reflexió sobre l'estat de la qüestió actual. La primera tasca —que, com he assenyalat, aquesta obra també aborda— fa necessari un consens de la comunitat epistèmica de les ciències de la comunicació, mentre que la segona ja té en l'obra de la Dra. Leonarda García Jiménez una fita indefugible. Així doncs, el primer pas ja està fet: es tracta de continuar propiciant recerques de qualitat i de continuar analitzant críticament la pròpia producció. Una altra de les fites que cal tenir en compte és la constitució de l'Associació Espanyola d'Investigadors en Comunicació en un congrés recent del principi de 2008. Així, la comunitat epistèmica es comença a organitzar.

És molt probable que si les ciències de la comunicació aconsegueixen superar les seves pròpies mancances internes (definició de la identitat, més intercanvi, foment de l'esforç col·lectiu...) estaran en disposició de projectar els resul-

tats que s'obtinguin. És a dir, que superant les limitacions pròpies se'n produirà el reconeixement des de les altres disciplines. Sense cap mena de dubte, aquest darrer pas haurà d'anar precedit del diàleg amb la resta de sabers socials, la qual cosa es presenta com un nou repte que cal conquerir des de les ciències de la comunicació. Sobre aquest aspecte, una darrera anotació: el reconeixement de la comunicació com a ciència no té per objecte la mera autoadmiraçió vanitosa, sinó que subjau en aquesta iniciativa la convicció que l'avenç del coneixement científic és acumulatiu i que aquest avenç es produeix mitjançant la confrontació de les aportacions antigues i noves. I la història de la ciència ens ha ensenyat que aquestes iniciatives d'acumulació, de confrontació, d'intercanvi, principalment es produeixen a través de plataformes compartides, espai comú que en el nostre cas queda personificat en les teories de la comunicació. Per això cal saber d'on partim i com estem, d'aquí la importància d'aquest llibre.